

С.Г. Небрат

ПОХОВАННЯ ІНГУЛЬСЬКОЇ КАТАКОМБНОЇ КУЛЬТУРИ З КІСТКАМИ ТВАРИН

Статтю присвячено похованням інгульської катакомбної культури Північного Причорномор'я в яких були виявлені рештки жертвних тварин. Таких поховань було виявлено небагато: питома вага – 8,2% від усіх відомих автору могил інгульської культури. Вони майже нічим не відрізнялись із загального масиву. Найбільша кількість комплексів з таким поховальним приданим походить з курганів Нижньої течії Дніпра, басейну Інгульця та Дніпро-Молочанського межиріччя.

Похованого майже ніколи не супроводжувала ціла туша тварини. Як правило розміщувалися черепи, щелепи, лопатки або тільки частини кінцівок домашніх тварин. За уявленнями первісних людей, частина символізувала ціле. Немає підстав говорити що традиція розміщення решток жертвних тварин в похованні була запозичена від катакомбних племен Сіверського Дінця та Дону.

Варто зазначити, що кістки тварин чомусь не зустрічалися в заможних похованнях з курганів на р. Молочна. Використання жертвної тварини в поховальному обряді навряд вказували на високий соціальний стан померлого. Можна припустити, що тварина в контексті поховального обряду виконувала іншу роль. Повністю зрозуміти її зараз майже неможливо.

Ключевые слова: доба бронзи, інгульська катакомбна культура, кістки тварин.

УДК [930"1991/2015":271.5"157/164"](477)(045)

А.В. Папазова

ВИВЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРДЕНУ ЄЗУЇТІВ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В ОСТАННІЙ ТРЕТИНІ XVI – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТ. ДОСЛІДНИКАМИ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Розглянуто тематику сучасних українських досліджень з проблем діяльності ордену єзуїтів на українських землях на початковому етапі діяльності Товариства Ісуса в Україні. Проаналізовано й узагальнено здобутки та прогалини у вивченні зазначеної проблеми. Представлені думки та висновки науковців щодо окремих питань освітянської, місіонерської та культурної діяльності єзуїтів.

Ключові слова: Товариство Ісуса, напрямки роботи ордену єзуїтів в Україні, дома ордену єзуїтів, тематика досліджень науковців незалежної України, початковий етап діяльності єзуїтів в Україні.

В незалежній Україні посилилася увага до вивчення релігійних проблем. З'явилися нові узагальнюючі роботи з історії, культури й релігії, автори яких приділяли увагу й історії Товариства Ісуса. Проте багато в чому вони слідували вже зробленим висновкам у цій галузі дослідниками попередніх історіографічних періодів, без їх належного перегляду. До того ж роботи науковців часто містили лише окремі факти діяльності ордену в галузі освіти, релігії, культури й оцінки їхнього впливу, без уваги до економічної діяльності та аналізу впливу ордену на суспільно-політичні події. А праць, які б узагальнювали всю діяльність ордену на українських землях в останній третині XVI – першій половині XVII ст. взагалі не існує. Немає ретельного аналізу робіт сучасних українських дослідників щодо зазначеної проблеми. Отже, лише цих

аргументів достатньо для того, щоб вважати тему статті актуальною для початкової наукової розвідки.

Мета публікації – проаналізувати тематику публікацій дослідників незалежної України щодо діяльності Товариства Ісуса на українських землях в останній третині XVI – першій половині XVII ст.

Мало істориків звертали увагу на аналіз праць сучасних українських дослідників, присвячених діяльності саме Товариства Ісуса в зазначений період, який є початковим етапом роботи єзуїтів на українських землях. Тетяна Шевченко у своїй монографії про єзуїтське шкільництво зазначила щодо здобутків сучасних українських науковців (Василь Кметь, Наталія Яковенко) [38, с. 39–40]. Дослідниця звернула увагу на подачу освітньої системи Товариства Ісуса в статті Н. Яковенко «в контексті загальноєвропейської гуманістичної освітньої системи» [38, с. 39–40].

Дослідження Анатолія Володимировича Опря проливає світло на досягнення певної частини сучасних українських науковців (до 2009 року) у вивченні проблеми діяльності ордену єзуїтів на українських землях у XVI – XVII ст. Автор звернув увагу на роботи українських науковців, які вперше систематизували архівні та опубліковані документи з історії діяльності цього ордену в Україні (Т. Шевченко, А. Папазова), констатував факт, що в сучасній українській історіографії Товариства Ісуса найбільша увага приділяється саме єзуїтському шкільництву [11, с. 134].

Дослідник А.В. Опря зазначив про дискусійні питання щодо освітньої діяльності Товариства. Він з'ясував, що історики мають часом протилежні думки на певні аспекти освітньої діяльності Товариства (Т. Шевченко, В. Слободян, Н.І. Кочан, П.М. Кралюк, С.О. Серяков). Він докладно висвітлив думки українських науковців (Н.І. Кочан, П.М. Кралюк), які були протилежні висловлюванню Т. Шевченко про принцип терпимості до віросповідання не католиків в єзуїтських школах. А з причин скорочення освітніх домів Товариства в роки Української національної революції XVII ст., висловив думку, що напади на єзуїтські школи були відповіддю пригнобленого українського населення на жорстоке поневолення, не погоджуючись з цього приводу з дослідником С. Серяковим. В.А. Опря також звернув увагу на різні оцінки українськими дослідниками впливу Товариства Ісуса на розвиток українських земель та ставлення населення України до членів ордену (роботи Т. Шевченко, В.А. Смолія і В.С. Степанкова, Д. Блажейовського). Як слушно помітив автор, «...єзуїтське шкільництво потрібно оцінювати комплексно, вбачаючи у ньому як позитивні, так і негативні впливи на українське населення» [11, с. 134–136].

Значну увагу українські дослідники приділили вивченню ролі єзуїтів у підготовці та здійсненні Берестейської церковної унії 1596 р. А. Опря зазначив про окремі аспекти вивчення цієї події в контексті участі в ній єзуїтів українськими науковцями: підготовку двох програм унії, дискусії щодо першості ініціативи унії, перехід православного митрополита М. Рагози та більшості православних єпископів в результаті Берестейської унії 1596 року до табору греко-католиків (роботи М. Адамчука, О.П. Крижанівського, С.М. Плохія, М. Стахіва, Л. Тимошенка).

В своєму історіографічному дослідженні А. Опря констатував погану вивченість питань проповідницької діяльності єзуїтів, роботу ордену у притулках, шпиталях, в'язницях, діяльність Товариства Ісуса в післяберестейський період. Автор зробив висновок про недостатню вивченість участі єзуїтів у роботі Берестейського церковного собору 1596 року, богословської та полемічної літератури, виданої єзуїтами і про певну ідеалізацію діяльності Товариства Ісуса окремими українськими істориками [11, с. 136–139].

Отже, перші дослідження в незалежній Україні, які були присвячені вивченню діяльності Товариства Ісуса на українських землях в останній третині XVI – першій

половині XVII ст. містять певний частковий аналіз досягнень вітчизняних науковців з зазначеної проблеми. Проте чимало робіт сучасних українських істориків, присвячених роботі єзуїтів в Україні цілком, чи у зв'язку з вивченням інших тем, ще залишилися поза належною увагою історіографів.

Слід додати про чи не найпершу роботу в незалежній Україні, в якій висвітлено окремі аспекти діяльності Товариства Ісуса на українських землях у зазначений період. Вона стала значним фактом розвитку вітчизняної науки в незалежній Україні. Це робота з історії релігії в Україні (1994 рік), де даються загальні відомості з історії виникнення й організації ордену, історії проникнення єзуїтів в Україну, про створення й роботу єзуїтських навчальних установ. В роботі дані оцінки внесків єзуїтів у теоретичну й практичну підготовку унії церков, оцінки впливу єзуїтів на українські землі. Автор другої книги В. Уляновський констатував, що історія єзуїтів в Україні вимагає нового, глибокого вивчення, адже «можна з упевненістю говорити лише про окремі події й факти діяльності ордену, в основному – зовнішнього порядку» [34, с. 146–160].

Переважно всі дослідники здійснювали характеристику джерельної бази своїх доробок та робіт своїх попередників у вивченні окремих проблем діяльності Товариства Ісуса на українських землях. Проте робіт, присвячених вивченню джерелознавчих чи історіографічних питань не багато. Велике значення для вивчення джерельної бази з історії діяльності Товариства Ісуса має робота Дмитра Наливайка [10], де певним чином розкрито єзуїтські письмові здобутки з відомостями про Україну, та звернуто увагу на участь ордену у подіях на її території. Чималий внесок у вивчення архітектурних здобутків ордену на українських землях зробив доктор архітектури, професор Петро Анатолійович Ричков [24]. Результати цієї праці стануть у нагоді під час вивчення пам'яток матеріальної культури ордену, як джерел з історії культового будівництва та засобів поширення освіти, католицтва, культурних здобутків Західної Європи на українських землях. Найповніший джерелознавчий аналіз здійснила Т. Шевченко (класифікація джерел) [37; 38, с. 9–19]. Вивчаючи історіографію проблеми єзуїтського шкільництва, вона звернулася, переважно, до розгляду досягнень закордонних, передусім, польських науковців [38, с. 19–40; 39]. Аналіз тематики досліджень науковців Російської імперії та радянських вчених щодо ордену єзуїтів здійснила А. Папазова [12; 19]. С. Серяков написав рецензію на монографію Т. Шевченко [31]. Але багато питань з вивчення джерельної бази (передусім твори членів Товариства Ісуса, пам'ятки матеріальної культури тощо) та переважна більшість історіографічних проблем залишаються осторонь наукових вподобань сучасних українських науковців.

Необхідно відмітити, що єдиним українським автором, який присвятив свою монографію освітянській діяльності єзуїтів на українських землях у зазначений період є дослідниця Тетяна Шевченко. Науковець ґрунтовно вивчала освітню діяльність ордену в Україні, віддаючи перевагу опису фактів та статистичному аналізу, вивчаючи концепцію й організацію єзуїтського шкільництва, діяльність домів та освітні кадри ордену на українських землях Польської провінції Товариства Ісуса [38]. Тетяна Шевченко з усіх дослідників незалежної України зробила найбільший внесок у вивчення діяльності Товариства Ісуса на українських землях в останній третині XVI – першій половині XVII ст.

В цілому ж вивчення історії Товариства Ісуса дослідниками незалежної України обмежувалося, в основному, статтями, але коло питань щодо діяльності ордену єзуїтів з кожним роком розширювалося.

Українські науковці у своїх статтях приділяли увагу роботі певних типів єзуїтських домів в різних містах українських земель. Передусім, праці, присвячені саме діяльності Товариства Ісуса на українських землях у зазначений період здійснив ще 1998-2000 роках Сергій Серяков [26]. Ґрунтовну статтю про Львівський колегіум опублікував у

2001 році Василь Кметь [6], а Анжела Папазова зацікавилася створенням першого єзуїтського колегіуму на українських землях в м. Ярославі [23]. Низку статей про окремі єзуїтські освітні заклади в Україні, зокрема в Острозі та Вінниці, опублікувала Т. Шевченко. Вона також розкрила впровадження Товариством католицьких духовних семінарій [41; 45–46]. Велику увагу дослідники продовжили приділяти вивченню Львівського єзуїтського колегіуму (В. Кахнич, С. Серяков) [5; 27]. О. Ферков звернулася до рідкісного в дослідницьких роботах питання запровадження і роботи єзуїтського колегіуму в м. Гуменному на Закарпатті [35].

В коло наукових зацікавлень вітчизняних науковців увійшли питання матеріального та кадрового забезпечення єзуїтських домів (А. Папазова, Т. Шевченко) [17–18; 42], освітньо-виховного напрямку молодіжної політики ордену [1], методики викладання в єзуїтських колегіумах (І. Зарічна, В. Малик, Г.І. Навольська, Н. Яковенко) [4; 7; 9; 48], функціонування окремих складових елементів єзуїтських домів (бібліотек, театрів, аптек тощо) (Т.Є. Мяскова, А.В. Папазова, І.О. Цимбровська-Римарович) [8; 14–15; 36], музичні традиції ордену єзуїтів XVI – XVII ст. (Р. Басенко, Б. Год) [3].

Українські дослідники звернули увагу на фундаторів та благодійників домів ордену [43], вплив Товариства Ісуса на українські культуру і суспільство та його окремих представників (А. Папазова, С. Серяков, Т. Шевченко, Н.М. Яковенко) [16; 25; 30; 40; 49–50], методи поширення католицької віри та наслідки впровадження єзуїтської системи освіти й місіонерської діяльності на українських землях (А. Папазова, С. Серяков) [13; 20–22; 28]. Особливу увагу на рекрутування русинів до єзуїтського ордену звернула Т. Шевченко [47]. Дослідниця ґрунтовно висвітлила діяльність новіціатів, систематичну реєстрацію членів Товариства, етнічний та кількісний склад вихідців з українських земель.

У зв'язку з 400-річчям прийняття Берестейської унії вийшла низка статей, які так чи інакше торкаються проблеми єзуїтського фактора в теоретичному обґрунтуванні й підготовці унії. Так, наприклад, викривальний акцент звучить у роботі Д. Блажейовського [2]. Аналіз стану вивчення проблеми унії і єзуїтів, участь ордену у практичному здійсненні унії, наявні в роботах Л. Тимошенка [32–33]. Не минули своєю увагою цю проблему С. Серяков і Т. Шевченко [29; 44]. Проте комплексного вивчення діяльності Товариства Ісуса щодо унії церков не відбулося.

Отже, дослідники незалежної України розширили тематику праць з історії релігії, залучили до сфери своїх наукових інтересів Товариство Ісуса, збільшили кількість питань для вивчення із зазначеної проблеми, увели до наукового обігу нові джерела, переосмислили оцінки ордену. Проте єдиним українським автором, який присвятив свою монографію освітянській діяльності єзуїтів на українських землях у зазначений період є дослідниця Тетяна Шевченко. В цілому ж вивчення історії Товариства Ісуса дослідниками незалежної України обмежувалося, в основному, статтями, але коло питань щодо діяльності ордену єзуїтів з кожним роком розширювалося. Так, сучасні українські науковці розглядали окремі питання джерелознавства та історіографії, приділяли увагу роботі певних типів єзуїтських домів в різних містах українських земель, питанням матеріального та кадрового забезпечення домів, методиці викладання в єзуїтських колегіумах, функціонуванню окремих складових елементів єзуїтських домів (бібліотек, театрів, аптек тощо). Українські дослідники звернули увагу на фундаторів та благодійників домів ордену, вплив Товариства Ісуса на українські культуру і суспільство та його окремих представників, методи поширення католицької віри на українських землях та наслідки впровадження єзуїтської системи освіти й місіонерської діяльності в Україні, рекрутування русинів до єзуїтського ордену, проблему єзуїтського фактора в теоретичному обґрунтуванні й підготовці Берестейської церковної унії. Проте вони

зосередили свою увагу на вивченні лише окремих сфер діяльності Товариства чи окремих територій України, де працювали єзуїти.

Таким чином, початковий період проникнення ордену в регіон, на жаль, був мало охоплений увагою науковців, особливо обмежене коло тем, що розроблялися. Тому потребують ретельного вивчення джерела з проблеми, особливо твори єзуїтів (передусім, полемічні праці Петра Скарги), розробка історіографічних питань (особливо необхідний ретельний аналіз поглядів науковців щодо місіонерської діяльності Товариства Ісуса, щодо впливу ордену на культурно-політичні процеси в Україні). Необхідна розробка авторами питань внутрішньої структури, мети, принципів та методів роботи ордену єзуїтів, економічної діяльності, висвітлення науковцями питань участі ордену в найважливіших подіях в Україні зазначеного періоду. Це допоможе молодим науковцям зорієнтуватися в актуальних проблемах дослідження ордену і, врешті решт, підніме на новий рівень вивчення діяльності Товариства Ісуса сучасними українськими дослідниками.

Список використаної літератури

1. Басенко Р. О. Генеза і зміст освітньо-виховного напрямку молодіжної політики ордену єзуїтів (XVI – XVII ст.) / Р. О. Басенко // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: [зб. наук. пр.]. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – Вип. 17. – С. 67-78; Basenko R. O. G`eneza i zmist osvith`o-vy`hovnogo napryamu molodizhnoyi polity`ky` ordenu yezuyitiv (XVI – XVII st.) / R. O. Basenko // Aktual`ni problemy` vitchy`znanoyi ta vsesvith`oyi istoriyi: [zb. nauk. pr.]. – Harkiv: XNU imeni V. N. Karazina, 2014. – Vy`p. 17. – S. 67-78.

2. Блажейовський Д. Берестейська ре-унія та українська історична доля і недоля / Дмитро Блажейовський. – Львів: Каменяр, 1995. – 646 с.; Blazhejovs`ky`j D. Berestejs`ka re-uniya ta ukrayins`ka istory`chna dolya i nedolya. – L`viv: Kamenyar, 1995. – 646 s.

3. Год Б. Європейська молодь і музичні традиції ордену єзуїтів XVI – XVII століть [Текст] / Б. Год, Р. Басенко // Естетика і етика педагогічної дії: зб. наук. пр. / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – Київ; Полтава: ПООД НАПН України, 2015. – Вип. 10. – С. 142–150; God B. Yevropejs`ka molod` i muzy`chni trady`ciyi ordenu yezuyitiv XVI – XVII stolit` [Tekst] / B. God, R. Basenko // Estety`ka i ety`ka pedagogichnoyi diyi : zb. nauk. pr. / In-t ped. osvity` i osvity` dorosly`x NAPN Ukrayiny`. – Ky`yiv ; Poltava : IPOOD NAPN Ukrayiny`, 2015. – Vy`p. 10. – S. 142–150.

4. Зарічна І. Форми, методи і засоби навчання математики в єзуїтських колегіях в XVII ст. (на прикладі Львівської єзуїтської колегії) / І. Зарічна // Історико-педагогічний альманах. – 2009. – Вип. 2. – С. 45–51; Zarichna I. Formy`, metody` i zasoby` navchannya matematy`ky` v yezuyits`ky`x kolegiyah v XVII st. (na pry`kladi L`vivs`koyi yezuyits`koyi kolegiyi) / I. Zarichna // Istory`ko-pedagogichny`j al`manax. – 2009. – Vy`p. 2. – S. 45–51.

5. Кахнич В. Передумови та заснування Львівського університету / В. Кахнич // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2011. – Вип. 52. – С. 64–70; Kakhny`ch V. Peredumovy` ta zasnuvannya L`vivs`kogo universy`tetu / V. Kakhny`ch // Visny`k L`vivs`kogo universy`tetu. Seriya yury`dy`chna. – 2011. – Vy`p. 52. – S. 64–70.

6. Кметь В. Львівський єзуїтський колегіум на тлі Контрреформації у Речі Посполитій в XVI – першій половині XVII ст. / В. Кметь // Проблеми джерелознавства і архівознавства. Збірник наукових праць до 90-річчя від дня народження професора В'ячеслава Стрельського. – Серія: Історія архівної справи. Спогади, дослідження, джерела. – К., 2001. – Вип. 4. – С. 351–388; Kmet` V. L`vivs`ky`j yezuyits`ky`j kolegium na tli Kontreformaciyi u Rechi Pospoly`tij v XVI – pershij polovy`ni XVII st. / V. Kmet` // Problemy` dzhereloznavstva i arxivoznavstva. Zbirny`k naukovy`x prac` do 90-richcha vid dnya narodzhennya profesora V'yacheslava

Strel's`kogo. – Seriya: Istoriya arxivnoyi spravy`. Spogady`, doslidzhennya, dzhherela. – K., 2001. – Vy`p. 4. – S. 351–388.

7. Малик В. Педагогічні особливості шкільної системи освіти та особистісно зорієнтоване навчання ордену єзуїтів / В. Малик // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький, 2012. – Випуск 24. – С. 204–208; Maly`k V. Pedagogichni osobly`vosti shkil`noyi sy`stemy` osvity` ta osoby`stisno zoriyentovane navchannya ordenu yezuyitiv / V. Maly`k // Gumanitarny`j visny`k DVNZ «Pereyaslav-Xmel`ny`cz`ky`j derzhavny`j pedagogichny`j universy`tet imeni Gry`goriya Skovorody`»: zbirny`k naukovy`x pracz`. – Pereyaslav-Xmel`ny`cz`ky`j, 2012. – Vy`pusk 24. – S. 204–208.

8. Мяскова Т.Є. Бібліотека Острозького єзуїтського колегіуму: історія виникнення, функціонування та сучасний стан / Т.Є. Мяскова // Рукописна та книжкова спадщина України. – 2007. – Вип. 11. – С. 122–135; Myaskova T.Ye. Biblioteka Ostroz`kogo yezuyits`kogo kolegiumu: istoriya vy`ny`knennya, funkcionuvannya ta suchasny`j stan / T.Ye. Myaskova // Rukopy`sna ta kny`zhkova spadshhy`na Ukrayiny`. – 2007. – Vy`p. 11. – S. 122–135.

9. Навольська Г.І. Особливості навчання латинської мови в єзуїтських колегіях на українських землях XVII – XVIII століття / Г.І. Навольська // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. – 2012. – № 3. – С. 51–57; Navol`s`ka G.I. Osobly`vosti navchannya latyn`s`koyi movy` v yezuyits`ky`x kolegiyah na ukrayins`ky`x zemlyah XVII – XVIII stolittya / G.I. Navol`s`ka // Naukovi zapy`sky` Ternopil`s`kogo nacional`nogo pedagogichnogo universy`tetu imeni Volody`my`ra Gnatyuka. Seriya : Pedagogika. – 2012. – № 3. – S. 51–57.

10. Наливайко Д. Очима Заходу: Рецепція України в Західній Європі XI-XVIII ст. / Дмитро Наливайко. – К.: «Основи», 1998. – 578 с. [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://litopys.org.ua/ochyma/ochrus.htm>; Naly`vajko D. Ochy`ma Zahodu: Reserpciya Ukrayiny` v Zahidnij Yevropi XI-XVIII st. / Dmy`tro Naly`vajko. – К.: «Osnovy`», 1998. – 578 s. [Elektronny`j resurs]. – Dostupny`j z: <http://litopys.org.ua/ochyma/ochrus.htm>.

11. Опря А.В. Орден єзуїтів та його діяльність на українських землях у XVI-XVII ст. в сучасній українській історіографії / А.В. Опря // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. – 2009. – Т. 19. – С. 134–140; Oprya A.V. Orden yezuyitiv ta jogo diyal`nist` na ukrayins`ky`x zemlyah u XVI-XVII st. v suchasnij ukrayins`ky`j istoriografii / A.V. Oprya // Naukovi pracj Kam`yanecz`-Podil`s`kogo nacional`nogo universy`tetu im. I. Ogiyenka. – 2009. – Т. 19. – С. 134–140.

12. Папазова А.В. Вивчення діяльності ордену єзуїтів у східнослов'янському регіоні в останній третині XVI – першій половині XVII ст. дослідниками Російської імперії / А.В. Папазова // Схід. – Донецьк, 2015. – № 7 (139). – С.42–45; Papazova A.V. Vy`vchennya diyal`nosti ordenu yezuyitiv u sxidnoslov`yans`komu regioni v ostannij treti`ni XVI – pershij polovy`ni XVII st. doslidny`kamy` Rosijs`koyi imperiyi / A.V. Papazova // Sxid. – Donecz`k, 2015. – №7 (139). – S.42–45.

13. Папазова А.В. Вплив та наслідки впровадження освітньо-виховної системи Товариства Ісуса у східнослов'янському регіоні в останній третині XVI – першій половині XVII ст. / А.В. Папазова // Історичні записки: збірник наукових праць. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. Володимира Даля, 2011. – Вип. 30. – С. 129–138; Papazova A.V. Vply`v ta naslidky` vprovadzhennya osvithn`o-vy`hovnoyi sy`stemy` Tovary`stva Isusa u sxidnoslov`yans`komu regioni v ostannij treti`ni XVI – pershij polovy`ni XVII st. / A.V. Papazova // Istory`chni zapy`sky`: zbirny`k naukovy`x pracz`. – Lugans`k: Vy`d-vo SNU im. Volody`my`ra Dalya, 2011. – Vy`p. 30. – S. 129–138.

14. Папазова А.В. Єзуїтські аптеки, інфірмерії та лікарні у східнослов'янському регіоні в останній третині XVI – першій половині XVII ст. / А.В. Папазова // Схід. – Донецьк, 2014. – № 6 (132). – С.78–82; Papazova A.V. Yezuyits`ki apteky`, infirmeriyi ta likarni u sxidnoslov'yans`komu regioni v ostannij treti`ni XVI – pershij polovy`ni XVII st. / A.V. Papazova // Sxid. – Donecz`k, 2014. – №6 (132). – S.78–82.

15. Папазова А.В. Заклади навчального призначення при єзуїтських колегіумах у східнослов'янському регіоні останньої третини XVI – першої половини XVII ст. / А.В. Папазова // Схід. – Донецьк, 2013. – № 6 (126). – С.242–249; Papazova A.V. Zaklady` navchal`nogo pry`znachennya pry` yezuyits`ky`x kolegiumax u sxidnoslov'yans`komu regioni ostann`oyi treti`ny` XVI – pershoyi polovy`ny` XVII st. / A.V. Papazova // Sxid. – Donecz`k, 2013. – № 6 (126). – S.242–249.

16. Папазова А.В. Значення та наслідки впровадження освітньо-виховної системи Товариства Ісуса у східнослов'янському регіоні в останній третині XVI – першій половині XVII ст. / А.В. Папазова // Схід. – Донецьк, 2011. – №5 (112) – С. 107–112; Papazova A.V. Znachennya ta naslidky` vprovadzheniya osvith`no-vy`hovnoyi sy`stemy` Tovyary`stva Isusa u sxidnoslov'yans`komu regioni v ostannij treti`ni XVI – pershij polovy`ni XVII st. / A.V. Papazova // Sxid. – Donecz`k, 2011. – №5 (112) – S. 107–112.

17. Папазова А.В. Кадрове забезпечення колегіумів ордену єзуїтів у східнослов'янському регіоні в останній третині XVI – першій половині XVII ст. / А.В. Папазова // Гілея (науковий вісник): Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К., 2011. – №48. – С. 41–46; Papazova A.V. Kadrove zabezpechennya kolegiumiv ordenu yezuyitiv u sxidnoslov'yans`komu regioni v ostannij treti`ni XVI – pershij polovy`ni XVII st. / A.V. Papazova // G`ileya (naukovy`j visny`k): Zbirny`k naukovy`x pracz` /Gol. red. V.M. Vashkevych. – K., 2011. – №48. – S. 41–46.

18. Папазова А.В. Матеріальне забезпечення ордену єзуїтів у східнослов'янському регіоні в останній третині XVI – першій половині XVII ст. / А.В. Папазова // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя: ЗНУ, 2011. – Вип. XXXI. – С. 294–299; Papazova A.V. Material`ne zabezpechennya ordenu yezuyitiv u sxidnoslov'yans`komu regioni v ostannij treti`ni XVI – pershij polovy`ni XVII st. / A.V. Papazova // Naukovi prac`i istory`chnogo fakul`tetu Zaporiz`kogo nacional`nogo universy`tetu. – Zaporizhzhya: ZNU, 2011. – Vy`p. XXXI. – S. 294–299.

19. Папазова А.В. Радянські дослідники щодо діяльності Товариства Ісуса у східнослов'янському регіоні в останній третині XVI – першій половині XVII ст. / А.В. Папазова / Актуальні проблеми науки та освіти: Збірник матеріалів XV підсумкової науково-практичної конференції викладачів. – Маріуполь, 2013. – С.396–400; Papazova A.V. Radyans`ki doslidny`ky` shhodo diyal`nosti Tovyary`stva Isusa u sxidnoslov'yans`komu regioni v ostannij treti`ni XVI – pershij polovy`ni XVII st. / A.V. Papazova / Aktual`ni problemy` nauky` ta osvity`: Zbirny`k materialiv XV pidsumkovoyi naukovo-prakty`chnoyi konferenciyi vy`kladachiv. – Mariupol`, 2013. – S. 396–400.

20. Папазова А.В. Реалізація методів ордену єзуїтів у східнослов'янському регіоні в останній третині XVI – першій половині XVII ст. / А.В. Папазова // Гілея: збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К., 2009. – Спецвипуск. – С. 26–33; Papazova A.V. Realizaciya metodiv ordenu yezuyitiv u sxidnoslov'yans`komu regioni v ostannij treti`ni XVI – pershij polovy`ni XVII st. / A.V. Papazova // G`ileya: zbirny`k naukovy`x pracz` / Gol. red. V.M. Vashkevych. – K., 2009. – Speczvy`pusk. – S. 26–33.

21. Папазова А.В. Результати впровадження освітньо-виховної системи Товариства Ісуса у східнослов'янському регіоні в останній третині XVI – першій половині XVII ст. / А.В. Папазова // Наукові праці: науково-методичний журнал. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. – Вип. 159. – Т.171. – С.35–42; Papazova A.V. Rezul`taty` vprovadzheniya osvith`no-vy`hovnoyi sy`stemy` Tovyary`stva Isusa u sxidnoslov'yans`komu

regioni v ostannij treti`ni XVI – pershij polovu`ni XVII st. / A.V. Papazova // Naukovi praci: naukovo-metody`chny`j zhurnal. – My`kolayiv: Vy`d-vo ChDU im. Petra Mogy`ly`, 2011. – Vy`p. 159. – T.171. – S.35–42.

22. Папазова А.В. Релігійна діяльність єзуїтів у східнослов'янському регіоні в останній третині XVI – першій половині XVII ст. / А.В. Папазова // Схід. – Донецьк, 2011. – №3 (110) – С. 111–115; Papazova A.V. Religijna diyal`nist` yezuyitiv u sxidnoslov'yans`komu regioni v ostannij treti`ni XVI – pershij polovu`ni XVII st. / A.V. Papazova // Sxid. – Donecz`k, 2011. – №3 (110) – S. 111–115.

23. Папазова А.В. Создание первого иезуитского коллегіума на украинских землях / А.В. Папазова // Історичні і політологічні дослідження / Гол. ред. П.В. Добров. – Донецьк: ДНУ, 2001. – № 4 (8). – С. 23–29; Papazova A.V. Sozdanye pervogo yezuytskogo kollegiyuma na ukraynskyx zemlyax / A.V. Papazova // Istory`chni i politologichni doslidzhennya / Gol. red. P.V. Dobrov. – Donecz`k: DNU, 2001. – №4 (8). – S. 23–29.

24. Ричков П.А. Українська архітектурна спадщина Товариства Ісуса. Коротка антологія / П.А. Ричков // Архітектурна спадщина України. – Вип. 5. – К.: НДІТІАМ – Головкивархітектура. – 2002. – С.169–195; Ry`chkov P.A. Ukrayins`ka arxitekturna spadshhy`na Tovary`stva Isusa. Korotka antologiya / P.A. Ry`chkov // Arxitekturna spadshhy`na Ukrayiny`. – Vy`p. 5. – K.: NDITIAM – Golovky`yivarxitektura. – 2002. – S.169–195.

25. Серяков С. «Великі українці» і орден Єзуїтів. 2 лютого, 2011 / С. Серяков [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://tyzhden.ua/History/7917>; Syeryakov S. «Vely`ki ukraıinci» i orden Yezuyitiv. 2 lyutogo, 2011 / S. Syeryakov [Elektronny`j resurs]. – Dostupny`j z: <http://tyzhden.ua/History/7917>.

26. Серяков Сергій [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.hi-phi.org.ua/index.php/chleny-tovarystva/29-sieriakov-serhii>; Syeryakov Sergij [Elektronny`j resurs]. – Dostupny`j z: <http://www.hi-phi.org.ua/index.php/chleny-tovarystva/29-sieriakov-serhii>.

27. Серяков С. Науково-культурний потенціал Львівської єзуїтської школи (1648–1700) / С. Серяков // Україна в Центрально-Східній Європі. – 2008. – № 8. – С.172–192; Syeryakov S. Naukovo-kul`turny`j potencial L`vivs`koyi yezuyits`koyi shkoly` (1648–1700) / S. Syeryakov // Ukrayina v Central`no-Sxidnij Yevropi. – 2008. – №8. – S.172–192.

28. Серяков С. Події першого року Хмельниччини та єзуїтське шкільництво в Україні / С. Серяков // Наукові записки Національного університету “Острозька академія” – Серія “Історичні науки”. – Випуск 3. – Острог: Національний університет “Острозька академія”, 2003. – С. 29–33; Syeryakov S. Podiyi pershogo roku Hmel`ny`chchy`ny` ta yezuyits`ke shkil`ny`cztvo v Ukrayini / S. Syeryakov // Naukovi zapu`sky` Nacional`nogo universy`tetu “Ostroz`ka akademiya” – Seriya “Istory`chni nauky`”. – Vy`pusk 3. – Ostrog: Nacional`ny`j universy`tet “Ostroz`ka akademiya”, 2003. – S. 29–33.

29. Серяков С. Угода з Ватиканом чи з Польщею? // Пам'ять століть. – 1996. – №3. – С. 113–119; Syeryakov S. Uгода z Vaty`kanom chy` z Pol`shheyu? // Pam`yat` stolit`. – 1996. – №3. – S. 113–119.

30. Серяков С. Характерні риси єзуїтського шкільництва в освітній діяльності Києво-Могилянської академії в XVII столітті / С. Серяков // Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія». – Т. 18. – К.: Видавничий дім «KM Academia», 2000. – С. 24–28; Syeryakov S. Karakterni ry`sy` yezuyits`kogo shkil`ny`cztva v osvitnij diyal`nosti Ky`yev-Mogy`lyans`koyi akademiyi v XVII stolitti / S. Syeryakov // Naukovi zapu`sky` Nacional`nogo universy`tetu «Ky`yev-Mogy`lyans`ka akademiya». – Т. 18. – К.: Vy`davny`chy`j dim «KM Academia», 2000. – S. 24–28.

31. Серяков С. Чи варто поспішати при дослідженні нових теренів історії України. Рец. на: Шевченко Т. Єзуїтське шкільництво на українських землях останньої чверти

XVI – середини XVII ст. – Львів, 2005 / С. Серяков // Збірник Харківського історико-філологічного товариства. Нова серія. – Т. 12. – Харків, 2006. – С. 285–307; Syeryakov S. Chy` varto pospishaty` pry` doslidzhenni novy`x tereniv istoriyi Ukrainy`. Recz. na: Shevchenko T. Yezuyits`ke shkil`ny`cztvo na ukrayins`ky`x zemlyax ostann`oyi chverti` XVI – seredy`ny` XVII st. – L`viv, 2005 / S. Syeryakov // Zbirny`k Harkivs`kogo istory`ko-filologichnogo tovary`stva. Nova seriya. – Т. 12. – Harkiv, 2006. – S. 285–307.

32. Тимошенко Л. Єзуїти і Берестейська унія / Л. Тимошенко // Київська старовина. – 2001. – №4. – С. 43–55; Tu`moshenko L. Yezuyity` i Berestejs`ka uniya / L. Tu`moshenko // Ky`yivs`ka starovy`na. – 2001. – №4. – S. 43–55.

33. Тимошенко Л. Михайло Рогоза і Берестейська унія / Л. Тимошенко // Київська старовина. – 2000. – №5. – С. 96–105; Tu`moshenko L. Mu`hajlo Rogoza i Berestejs`ka uniya / L. Tu`moshenko // Ky`yivs`ka starovy`na. – 2000. – №5. – S. 96–105.

34. Ульяновський В.І. Історія церкви і релігійної думки в Україні: Навч. посібник: У 3-х книгах. Кн.2. Середина XV – кінець XVI століття / В.І. Ульяновський. – К.: Либідь, 1994. – 256 с.; Ul`yanovs`ky`j V.I. Istorya cerkvy` i religijnoyi dumky` v Ukraini: Navch. posibny`k: U 3-x kny`gax. Kn. 2. Seredy`na XV – kinecz` XVI stolittya / V.I. Ul`yanovs`ky`j. – К.: Ly`bid`, 1994. – 256 s.

35. Ферков О. До питання про заснування єзуїтської колегії в Гуменному / О. Ферков [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.zakarpatia.com/?p=2232> © www.zakarpatia.com; Ferkov O. Do py`tannya pro zasnuvannya yezuyits`koyi kolegiyi v Gumennomu / O. Ferkov [Elektronny`j resurs]. – Dostupny`j z: <http://www.zakarpatia.com/?p=2232> © www.zakarpatia.com.

36. Ціборовська-Римарович І.О. Місце і роль медичної літератури в структурі книгозбірні Острозького єзуїтському колегіуму / І.О. Ціборовська-Римарович // Рукописна та книжкова спадщина України. – Київ, 2012. – Вип.15. – С. 81–91; Ciborovs`ka-Ry`marovy`ch I.O. Misce i rol` medy`chnoyi literatury` v strukturi kny`gozbirni Ostroz`kogo yezuyits`komu kolegiumu / I.O. Ciborovs`ka-Ry`marovy`ch // Rukopy`sna ta kny`zhkova spadshhy`na Ukrainy`. – Ky`yiv, 2012. – Vy`p.15. – S. 81–91.

37. Шевченко Т. Джерела з історії єзуїтського шкільництва на українських землях Речі Посполитої: остання чверть XVI – середина XVII ст. / Т. Шевченко // Архіви України. – 2003. – № 4–6. – С. 145–155; Shevchenko T. Dzherela z istoriyi yezuyits`kogo shkil`ny`cztva na ukrayins`ky`x zemlyax Rechi Pospoly`toyi: ostannya chvert` XVI – seredy`na XVII st. / T. Shevchenko // Arxivny` Ukrainy`. – 2003. – №4–6. – S. 145–155.

38. Шевченко Т. Єзуїтське шкільництво на українських землях останньої чверті XVI – середини XVII ст. / Тетяна Шевченко. – Львів: Свічадо, 2005. – 340 с.; Shevchenko T. Yezuyits`ke shkil`ny`cztvo na ukrayins`ky`x zemlyax ostann`oyi chverti` XVI – seredy`ny` XVII st. / Tetyana Shevchenko. – L`viv: Svichado, 2005. – 340 s.

39. Шевченко Т. Огляд західної наукової історіографії Товариства Ісуса / Т. Шевченко // Український історичний журнал. – 2005. – № 1. – С. 165–180; Shevchenko T. Oglyad zahidnoyi naukovoyi istoriografii Tovary`stva Isusa / T.Shevchenko // Ukrayins`ky`j istory`chny`j zhurnal. – 2005. – # 1. – С. 165–180.

40. Шевченко Т. Петро Скарга і князі Острозькі: культурна ідентичність і соціальний статус, або чому не був почутий Скарга? / Т. Шевченко // Українська перспектива літературної творчості о. Петра Скарги: Збірник статей. – Харків: Акта, 2013. – С. 109–126; Shevchenko T. Petro Skarga i knyazi Ostroz`ki: kul`turna identy`chnist` i social`ny`j status, abo chomu ne був pochuty`j Skarga? / T. Shevchenko // Ukrayins`ka perspekty`va literaturnoyi tvorchosti o. Petra Skargy`: Zbirny`k statej. – Harkiv: Akta, 2013. – S. 109–126.

41. Шевченко Т. Вінницький дім Товариства Ісуса та діяльність єзуїтів у Речі Посполитій (до середини XVII ст.) / Т. Шевченко // Вінницькі Мури. Погляд крізь

віки: Матеріали міжнародної конференції «Єзуїтський комплекс у Вінниці крізь призму століть», Вінниця 9-10 вересня 2010 / Ред. К. Висоцька. – Вінниця, 2011. – С. 69–94; Shevchenko T. Vinny`cz`ky`j dim Tovary`stva Isusa ta diyal`nist` yezuyitiv u Rechi Pospoly`tij (do seredy`ny` XVII st.) / T. Shevchenko // Vinny`cz`ki Mury`. Poglyad kriz` viku: Materialy` mizhnarodnoyi konferenciyi «Yezuyits`ky`j kompleks u Vinny`ci kriz` pry`zmu stolit`», Vinny`cya 9-10 veresnya 2010 / Red. K. Vy`socz`ka. – Vinny`cya, 2011. – S. 69–94.

42. Шевченко Т. Єзуїти з Русі і Литви у персональних каталогах Товариства Ісуса другої половини XVI – першої половини XVII ст. / Т. Шевченко // Беларусь і суседзі: шляхі фарміравання дзяржаўнасці, міжнацыянальныя і міждзяржаўныя адносіны. – Гомель, 2012. – Вып. 1. – С. 30–37; Shevchenko T. Yezuyity` z Rusi i Ly`tvu` u personal`ny`x katalogax Tovary`stva Isusa drugoyi polovy`ny` XVI – pershoi polovy`ny` XVII st. / T. Shevchenko // Belarus` i susedzi: shlyaxi farmiravannya dzyarzhay`nasczi, mizhnaczu`yanal`ny`ya i mizhdzyarzhay`ny`ya adnosiny`. – Gomel`, 2012. – Vy`p. 1. – S. 30–37.

43. Шевченко Т. Єзуїтські доми, їхні фундатори і благодійники на українських землях Речі Посполитої: 1572-1647 pp. / Т. Шевченко // Етнічна історія народів Європи. – 2002. – №13. – С. 86–92; Shevchenko T. Yezuyits`ki domy`, yixni fundatory` i blagodijny`ky` na ukrayins`ky`x zemlyax Rechi Pospoly`toyi: 1572-1647 rr. / T. Shevchenko // Etnichna istoriya narodiv Yevropy`. – 2002. – №13. – S. 86–92.

44. Шевченко Т. Ідея церковної унії у другій половині XVI ст.: Рим-Вільно-Остріг-Берестя / Т. Шевченко // Збірник наукових праць Національного науково-дослідного інституту українознавства та всесвітньої історії. – К., 2012. – Т. XXIX. – С. 216–251; Shevchenko T. Ideya cerkovnoyi uniyi u drugij polovy`ni XVI st.: Ry`m-Vil`no-Ostrig-Berestya / T. Shevchenko // Zbirny`k naukovy`x pracz` Nacional`nogo nauково-doslidnogo insty`tutu ukrayinoznavstva ta vsesvitn`oyi istoriyi. – K., 2012. – Т. XXIX. – S. 216–251.

45. Шевченко Т. Католицькі духовні семінарії, проваджені єзуїтами, у Речі Посполитій часів Контрреформації (середина XVI – середина XVII ст.) / Т. Шевченко // Труды Київської духовної академії. – 2011. – № 15. – С. 269–284; Shevchenko T. Katoly`cz`ki duchovni seminariyi, provadzheni yezuyitamy`, u Rechi Pospoly`tij chasiv Kontrreformaciyi (seredy`na XVI – seredy`na XVII st.) / T. Shevchenko // Trudy` Ky`yivs`koyi duchovnoyi akademiyi. – 2011. – №15. – S. 269–284.

46. Шевченко Т. Острозький єзуїтський колегіум: 1626 – 1648 / Т. Шевченко // Етнічна історія народів Європи. – 2001. – №12. – С. 85–88; Shevchenko T. Ostroz`ky`j yezuyits`ky`j kolegium: 1626 – 1648 / T. Shevchenko // Etnichna istoriya narodiv Yevropy`. – 2001. – №12. – S. 85–88.

47. Шевченко Т. Рекрутування русинів до єзуїтського ордену (остання чверть XVI ст. – середина XVII ст.): на прикладі викладацького складу шкіл на українських землях Польської Провінції Товариства Ісуса / Т. Шевченко // Український історичний журнал. – 2011. – № 6. – С. 36–54; Shevchenko T. Rekrutuvannya rusy`niv do yezuyits`kogo ordenu (ostannya chvert` XVI st. – seredy`na XVII st.): na pry`kladі vy`kladacz`kogo skladu shkil na ukrayins`ky`x zemlyax Pol`s`koyi Provinciyi Tovary`stva Isusa / T. Shevchenko // Ukrayins`ky`j istory`chny`j zhurnal. – 2011. – №6. – С. 36–54.

48. Яковенко Н. Латинське шкільництво і шкільний гуманізм в Україні кінця XVI – середини XVII ст. / Н. Яковенко // Київська старовина. – 1997. – №12. – С. 11–27; Yakovenko N. Laty`ns`ke shkil`ny`czstvo i shkil`ny`j gumanizm v Ukrayini kincyа XVI – seredy`ny` XVII st. / N. Yakovenko // Ky`yivs`ka starovy`na. – 1997. – №12. – S. 11–27.

49. Яковенко Н.М. Протестантські і католицькі школи. Замойська академія / Н.М. Яковенко // Історія української культури. У п'яти томах. Том 2 (Українська

культура XIII — першої половини XVII століть). — К.: «Наукова думка», 2001 [Електронний ресурс]. — Доступний з: <http://litopys.org.ua/istkult2/ikult239.htm>; Yakovenko N.M. Protestants`ki i katoly`cz`ki shkoly`. Zamojs`ka akademiya / N.M. Yakovenko // Istoriiya ukrayins`koyi kul`tury`. U p'yaty` tomax. Tom 2 (Ukrayins`ka kul`tura XIII — pershoi polovy`ny` XVII stolit`). — К.: «Наукова думка», 2001 [Elektronny`j resurs]. — Dostupny`j z: <http://litopys.org.ua/istkult2/ikult239.htm>.

50. Shevchenko T. The Uncrowned Kings of Ruthenia and Jesuits: Kostiantyn Vasyly Ostroz`kyj against Piotr Skarga (1577–1608) // *Revued' Histoire Ecclésiastique*. — Louvain 2010. — Vol. 105 (2010). — № 1. — P. 74–120.

Стаття надійшла до редакції 07.11.2016 р.

A. Papazova

THE ACTIVITIES OF THE SOCIETY OF JESUS IN UKRAINE IN LATE XVI – EARLY XVII CENT. STUDIED BY THE UKRAINIAN SCHOLARS OF POST-INDEPENDENCE PERIOD

Ukrainian scholars of post-independence period expanded the scope and the focus of the articles, which described the evolution of the Society of Jesus, chose new related issues to study, introduced new sources into scientific use, and reconsidered the assessments of the practices of the Society of Jesus.

However, the only Ukrainian author who dedicated her monography to Jesuits' work in education in Ukraine during the abovementioned period was researcher Tatiana Shevchenko. Previously, research was reduced to mere issuing of articles, however the range of issues concerning the Jesuit practices extended annually.

Modern Ukrainian scholars took into consideration certain issues of source studies in particular source classification was studied by T. Shevchenko, A. Papazova, and historiography was studied by D. Nalivaiko, A. Papazova, P. Rychkov, S. Seriakov, T. Shevchenko. However, only A. Opria has thoroughly analyzed the focus of articles and the views of modern Ukrainian scholars (until 2009) on Jesuit practices in Ukraine in XVI – XVII cent.

Ukrainian scholars have paid special attention to the work of certain Jesuit houses in a number of the cities of Ukraine, the provision of material support and human resourcing to the houses, the methodology of teaching in Jesuit colleges, and the role of certain facilities of Jesuit houses (libraries, theatres, pharmacies etc.). Ukrainian researchers have also paid attention to the founders and the benefactors of the houses, the influence of the Society of Jesus on Ukrainian culture and people, the methods of advancement of Catholic faith in Ukraine, the results of the implementation of Jesuit educational system and missionary activities in Ukraine, the recruitment of Rusyns to the Society, the role of Jesuits in theoretical grounding and preparation of The Union of Brest.

The initial period of the activities of the Society in Ukraine yet was not much covered by scholars. The range of newly developed topics was narrow. Some articles were dedicated to the work in education and the activities of certain houses though without taking into account the latest approaches or developing an approach to the study of the practices of the Society of Jesus.

This is the reason why the sources which deal with the problem, especially Jesuits' works, shall be thoroughly analyzed. It is also required the development of historiographic issues. The views of scholars on the missionary activities of the Society of Jesus and their influence on cultural and political developments in Ukraine shall also be taken into account.

The core, the principles, the scope and the lines of the missionary activities of the Society, its economic and cultural efforts, its participation and role in the most important events taking place in Ukraine during the abovementioned period also require further consideration by scholars.

Key words: Society of Jesus, the lines of activities of the Society of Jesus in Ukraine, houses of the Jesuit Order, the area of research of Ukrainian scholars of post-independence period, the initial stage of the activities of Jesuits in Ukraine.

УДК 94(477)''1943/1945'' :37

В.В. Ревенко

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО – ВИХОВНОЇ РОБОТИ В СІЛЬСЬКИХ ШКОЛАХ ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД.

У статті на основі архівних та інших джерел досліджено складний процес відбудови сфери освіти в південноукраїнському селі в повоєнний період. Особлива увага зосереджена аналізу питань організаційного, матеріально та кадрового забезпечення сільських шкіл. Аналіз навчально-виховного процесу показав, що у повоєнний період в українському селі проведена значна робота зі створення передумов для зростання освітнього рівня селянства, невпинно розширювалась мережа загальноосвітніх шкіл, що дозволила охопити навчанням усі верстви населення.

Ключові слова: *освіта, відбудова шкільного господарства, сільські школи, навчання, підручники, письмове приладдя, учительські кадри.*

Однією з помітних тенденцій сучасної історичної науки є звернення уваги дослідників до історії розвитку освітньої системи в Україні. Це зумовлено необхідністю врахування практичного досвіду роботи історико-педагогічного досвіту минулого, з метою виявлення досягнень та уникнення помилок.

Аналіз історіографії показав, що доробок із даної тематики має достатньо велику базу. Проблему організації освіти в селах у визначених хронологічних межах висвітлена в працях учених радянського (А. Бондара, Є. Березняка, О. Завадської, О. К. Зубань та ін.) та пострадянського (В.С. Курило, В.О. Шпортенко, Г.В. Кучеренко, Л.Д. Березівська, Н.С. Улітова, Т.Л. Гавриленко, О.Б. Петренко, О.В. Попова, О.О. Любар, Ю.В. Носіков та ін.) періодів. Але існуюча література не розкриває усі проблемні питання, пов'язані із організацією шкільної освіти повоєнного періоду, тож зазначена тематика потребує подальшого дослідження. Виходячи з цього автор статті ставить за мету розглянути з власної точки зору особливості організації освіти на прикладі Півдня України в означений період.

У другій половині 1943 – навесні 1944 рр. внаслідок успішного наступу радянської армії Південна Україна була визволена від німецько-румунських загарбників. Населення визволених районів приступило до відбудови народного господарства. Величезний обсяг відновлювальних робіт вимагав різкого підйому духовної культури народу. Тому однією з найважливіших умов нормалізації життя було відновлення і розгортання діяльності закладів освіти [1, с. 15]. Урядом республіки був розроблений план відновлення шкільної мережі, який зобов'язував місцеві органи протягом 1943 – 1946 рр. повністю відновити передвоєнну кількість шкіл [1, с. 21].

Виконуючи цю постанову, Народний Комісаріат освіти України видав наказ про поновлення роботи в усіх школах. Виконкоми обласних, міських, сільських та селищних Рад депутатів трудящих розглянули це питання на своїх засіданнях, розробили конкретні плани поновлення мережі освітніх закладів і доклали всіх зусиль, щоб своєчасно підготувати школи до початку занять.